

SVJETSKO ZNAČENJE RUSKE KNJIŽEVNOSTI*

NIKOLAJ PREOBRAŽENSKI

Tatarski jaram, koji je trajao više od dvije stotine godina, prekinuo je veze između Rusije i Zapadne Evrope za dugo vrijeme. Tek u XVI. i XVII. stoljeću Njemačka imperija i Vatikan otkrivaju srednjovjekovnu Moskovsku državu u traženju saveznika u borbi s Turcima. No čak i najdubljim inozemnim promatračima otkrivala se prije vanjska materijalna strana tuđega svijeta, nego što se otkrio kulturni život i moralni značaj ruskoga puka. Sigismund Herberstein, koji je pomoću materinskog slovenskog jezika savladao i ruski, završio je kroniku *Rerum Moscoviticarum commentarii* (1549.) s gorkim razmišljanjem: »Nepoznato je, da li zahtijeva divljaštvo ruskoga puka, da je tiran na prijestolju ili obratno, da li je taj narod postao tako divlji i svirep zbog tiranije vladara?« — Juraj Križanić, hrvatski vatreni panslavist, koji je Rusiju nazivao drugom domovinom, morao je priznati u knjizi *Političnyje dumy* (1677.), koja je bila plod petnaestgodišnjeg sibirskog progonstva, da je moskovsko surovo »ljudožderstvo« još daleko od one idealne budućnosti, na koju je on pozivao na svome umjetnom sveslavenskom jeziku: »Adda i nam treba učiti sja, jako . . . moč hočem drevnija divljačiny plesen otert', umjetelej sja naučit', pohvaljnjej obščeniija način prijat' i blaženejego stana dočekat'!«¹

Srednjovjekovni viteški romani od samoga početka prodirali su u Rusiju preko Dalmacije kao najkulturnije slavenske zemlje. »Bablja kula« ili »Torre del Buovo d'Antona« u Zadru do danas je uspomena tih prastarih veza. Početni francuski, a kasnije i talijanski Roman o Bovi postao je ruska omiljela bajka očigledno već krajem XVI. stoljeća.² No čak prvi ruski, ali ne crkvenoslavenski svjetski romani XVII. i početka XVIII. stoljeća otvoreno suprotstavljaju nove među-

* Nastupno predavanje održano na Filozofskom fakultetu u Zadru, 15. listopada 1959.

¹ V. O. Ključevskij, *Kurs ruskoj istorii*, III, Petrograd 1918, str. 315.

² V. D. Kuz'mina, »Povjest' o Bove-koroljeviče v ruskoj rukopisnoj tradicii XVII—XIX v«, zbornik *Starinnaja russkaja povjest'* pod red. N. K. Gudzija, str. 83—134. — Rita Greve, »Studien über den Roman Buovo d'Antona in Russland«, *Osteuropa-Institut a. d. freien Universität Berlin, Slavistische Veröffentlichungen*, 10 (1956), str. 3.

narodne književne utjecaje zastarjelom srednjovjekovnom nazoru. U Petrovo doba počinje stoljeće evropske prosvijećenosti sa kultom nauke i razuma. Njegovi predstavnici su najistaknutiji pisci od Kantemira i Lomonosova do Radiščeva, koji se javlja kao prvi revolucionar u ruskoj književnosti.

Početna ruska književnost nije naravno mogla imati vodećeg međunarodnog utjecaja. Taj nastaje tek u XIX. stoljeću u vezi s uzbuktalom nacionalnom sviješću u godinama Napoleonove najezde. Tim godinama pripada posljednji uspon klasicizma i kasnije revolucionarni uspon romantike dekabrista. Pobjeda nad Napoleonom obratila je pažnju na Rusiju prije svega kod Slavena, a zatim ostale Evrope. Baš tada su započeli u inozemstvu prevoditi Krilova i Gribojedova. Godine 1821.—1823. izišla su dva sveska *Ruske antologije* Johna Bowringa. Ona je po prvi put upoznala Engleze sa suvremenom ruskom poezijom.

Slijedeći međunarodni uspjeh postigla je Puškinova proza, koju nisu razumjeli suvremenici u domovini. *Pripovijetke Bjelkina* postale su polazna točka novoga realizma baš u godini objave romana Victora Hugoa: *Notre Dame de Paris* ležala je god. 1830. na Puškinovu pisacem stolu. Ali mjesto romantične pretjeranosti i paklenskih osjećaja prevlađuje kod Puškina jednostavno, istinito prikazivanje svakidašnjeg života. Charles Nodier, nekada urednik francuskog službenog vjesnika u Ljubljani, još je uvijek uživao slavu, koju mu je donio *Jean Sbogar*, roman o kranjskom plemenitom razbojniku. Puškin je iskoristio u nedovršenom romanu *Dubroviski isti motiv*, ali ne radi romantične patetike, već radi realističkog osuđivanja užasa kmetske nevolje. Zatim je Puškin napustio *Dubroviskog* i napisao *Kapetanovu kći*. Pugačov, vođa seljačke revolucije, bio je po prvi put svim sredstvima ljudske umjetnosti prikazan ne kao krvavi zločinac, već kao epski junak. Puškinova proza povezala je rusku književnost s uspjesima novog Balzacova realizma još prije, nego su to uradili evropski pisci romana.

Intimna slobodoljubiva Ljermontovljeva romantika odjednom je osvojila Zapadnu Evropu i Ameriku. Danski kritičar Georg Brandes piše o *Junaku našega vremena* kao o prvom ruskom psihološkom romanu s nedostiživim po snazi realizma slikanjem autorova pokoljenja: »Nikada ne ću zaboraviti utisak, što ga je na mene učinio u sedamnaestgodišnjoj dobi *Junak našega vremena* (u francuskom prijevodu). To su bili: hrabrost, jednostavnost, svijest o vlastitoj nadmoći, a sve to u lancima progonstva. O, kako sam suosjećao sa svima onim ženama, koje su bile zaljubljene u ponositog i surovog Pečorina: s jadnom Čerkeskinjom Belom, s vatrenom i bolesnom Vjerom, i sa kneginjicom Mary! No još više sam suosjećao s dobrim kapetanom Maksimom Maksimičem kojemu je Pečorin uzvratilo hladnom ravnodušnošću njegovu srdačnu odanost.«³

³ N. F. Baljčikov, *Inostrannye pisateli o ruskoj literature*, Moskva 1944, str. 121.

Najvažnije je to, da su likovi Onjegina i Pečorina zauvijek zasjenili snagom tipičnog prikazivanja likove Childe Harolda i Don Juana, koji su bili samo uski odraz Byronove ličnosti. Ondašnji francuski pisci romana (Chateaubriand u *Renéu*, Constant u *Adolphu*, Musset u *Les mémoires d'un enfant du siècle*) također su ustajali protiv suvremenog društvenog poretka. Ali njihov revolt ostao je nemoćan: oni nisu mogli prekinuti s historijskom prošlošću, koja je bila osuđena na propast. Naprotiv, kako je već ukazivao Bjelinski, Pečorin je »sazreo za nove osjećaje i nove misli. Srce zahtijeva čežnje za nove ljubavi. Stvarnost, to je suština i značaj svega toga novog.«

Naposljetku, po riječima istoga Brandesa, »goraki smijeh« Gogoljev postao je dokaz istovrijednosti ruskoga stvaralaštva s najvišim dostignućima francuske proze kod Mériméea, Stendhala, Balzaca. Uskoro zatim utjecaj Turgenjeva i Tolstoja, a kasnije Čehova, istisnuo je u Engleskoj i Americi prijašnje obožavanje Flauberta, Maupassanta i Dickensa.⁴

Turgenjevu pripada glavno mjesto u historiji međunarodnog priznanja ruske književnosti. Nesretna ljubav bila je Turgenjevu uzrokom, da je proveo većinu života u inozemstvu. Tamo se on uvijek nalazio u centru kulturnih radnika. Kao dvadesetgodišnji student Berlinskoga sveučilišta već se družio s Aleksandrom Humboldtom i Varnhagenom von Ense, koji je pisao na njemačkom o Puškinu. U osobi Bettine von Arnim pronicao je u život Turgenjeva utjecaj Goetheov. Tamo je sreo također Herwegha, Auerbacha, Theodora Storma.⁵ U Francuskoj se Turgenjev sprijateljio s Mériméecom i George Sandovom, kojih je romane iz seoskoga života veoma cijenio. Kasnije šezdesetih godina Turgenjev se toliko približio Flaubertu, da ga je smatrao (kao prije u mladim godinama Bjelinskoga) za jedinog pravog prijatelja. Stalnom pariškom krugu Turgenjeva pripadali su: Sainte-Beuve, Théophile Gautier, braća Goncourt, Taine, Rénan i dr. Sedamdesetih godina Turgenjev se stalno naselio u Parizu i još više približio ondašnjim mladim piscima: Zoli, Daudetu, Maupassantu. U Engleskoj su bili među ostalima njegovi znanci: Dickens, Beecher Stowe i dr. Naposljetku, na Međunarodnom književnom kongresu u Parizu god. 1878. Turgenjeva su izabrali za potpredsjednika. Bilo mu je tada već šezdeset godina. On je sjedio do Victora Hugoa i predsjedao je s njime naizmjenice. Hugo je naravno bio bučan. Ali iz skromno pročitano referata o ruskoj književnosti stekao je i Turgenjev veliki uspjeh. On je prvi put dao značajnu izjavu: »Prije sto godina mi smo bili vaši učenici, a sada vi nas primete kao drugove.«

Poslije progona nesnošljivih, neukrotivih šezdesetih godina, u doba Bazarova, Turgenjev se naposljetku proslavio i u domovini sedamdesetih godina romantičnog narodnjaštva. Njegova slava stigla

⁴ N. V. Gogolj, zbornik I. *Materialy i issledovanija*; red. V. Gippius, Moskva-Leningrad 1946, str. 18.

⁵ H. Granjard, *Ivan Tourguénev et les courants politiques et sociaux de son temps*, Paris, 1954, str. 83, 148, 207, 380.

je i do Engleske. Oxfordsko sveučilište poklonilo je Turgenjevu počasnu diplomu doktora građanskih prava zbog zasluga oko oslobođenja seljaka, što ih je stekao kao pisac *Lovčevih zapisa*. »Jao, kako slabo stoji doktorski šešir na mojoj velikoruskoj njuški!« — po navici podrugljivo pisao je Turgenjev starom prijatelju Maslovu.⁶

To svjetsko priznanje bilo je posljedica brzo postignute književne slave. *Lovčevi zapisi* bili su prevedeni već god. 1855. na njemački, engleski i francuski jezik i nekoliko puta preštampani. Počevši od *Plemićkoga gnijezda* evropski prijevodi romanâ Turgenjeva izlazili su odmah poslije ruskih izdanja. Potpuno izdanje djela pojavilo se na francuskom, njemačkom i engleskom jeziku još za života piščeva. Čak i Mérimée, kao čovjek s nazorima XVIII. vijeka, koji se zaustavio na Puškinu ne razumijevši noviju literaturu, morao je priznati Turgenjevu, da je on jedan od vođa realističke škole u evropskoj književnosti.³ Maupassant je pisao god. 1883. povodom smrti Turgenjeva: »On je predao u arhiv prijašnji roman zakulisnih intriga i dramatskih veza. Njemu je bio potreban roman uzet iz izvornoga života, roman bez intrige i senzacionalnosti.«³ Poslije sedamdeset pet godina potvrdio je istu ocjenu američki pisac Henry James: »Turgenjev je likvidirao ostarjelo izmišljeno pripovijedanje. Mjesto intriga on slika u prvom redu političku, kulturnu i historijsku sudbinu suvremene istaknute ličnosti.«⁷

Kao općepriznati ruski izaslanik u Parizu, Turgenjev je smatrao za svoju dužnost da upozna inozemstvo s ruskom književnošću. Turgenjev se stalno brinuo za francuske, engleske i njemačke prijevode ne samo Puškina, Gogolja i Ljermontova, već i Saltikova-Ščedrina, Pisemskoga i dr. On je sam sudjelovao u najtežem poslu. Zasluge Turgenjeva su prije svega brige za evropsku slavu L. N. Tolstoja. Turgenjev je čitao u Parizu javna predavanja o *Ratu i miru*. Priredivao je večeri posvećene Tolstoju. Odmah je slao poznanicima prve primjerke francuskog prijevoda romana. Flaubert je ushićeno zahvaljivao Turgenjevu: »Hvala vam za Tolstojev roman! To je prvorazredan umjetnik i psiholog. On se kadšto podiže, po mome mišljenju, do Shakespearove visine. Spontano sam urlao od ushićenja pri čitanju toga djela... iako je užasno dugo!« Turgenjev je bio tvrdo uvjeren u konačni uspjeh *Rata i mira*. On je pisao: »Iako je sav sklop romana daleko od onoga, što vole Francuzi i što oni traže u knjizi, ali istina na kraju postiže svoje. Nadam se, ako ne u blistavu pobjedu, a ono barem u solidno, makar i polagano priznanje.«

Tako se i dogodilo. Naturalistički Zolin roman, koji je »puzao po zemlji«, već je preživio svoju slavu. Bez obzira na prijateljstvo s naturalistima Turgenjev im je bio dalek. Zola mu je dokazivao, da se ljubav prema ženi u biti ničim ne razlikuje od prijateljstva ili ljubavi prema domovini: ona je samo jača uslijed čežnje za osvaja-

⁶ B. Zajcev, *Žizn' Turgeneva*, Paris 1949, osobito str. 200 i 219.

⁷ Gilbert Phelps, *The Russian Novel in English Fiction*. London, 1956, str. 174.

njem. Ali za Turgenjeva kao pisca *Prve ljubavi* ima u očima voljene uvijek nešto natprirodno.⁶ Tolstojev roman, sa slikanjem ne samo pojedinih ličnih sudbina, već i života čitava naroda i cijele epohe, postao je nov oblik, kakav je trebala međunarodna književnost. Od *Rata i mira* počela je renesansa epskoga pripovijedanja.

Tolstoj je sam smatrao za glavnu zaslugu svoga realizma upravo prekid s tradicijom. On je pisao: »Sva historija ruske književnosti, počevši od Puškina, od *Mrtvih duša* i *Zapisa iz mrtvog doma* ne sadrži ni jednoga proznoga teksta najveće vrijednosti, koji bi potpuno odgovarao evropskom obliku romana, poeme ili pripovijesti.« Turgenjev, Gončarov i dr. zaista su još gradili socijalno-psihološki roman samo na ličnoj sudbini junaka, koji otkriva svoju unutrašnjost, kad se zaljubi ili razgovara sa znancima. U Tolstoja se junak uvijek mijenja u vezi s prilikama i događajima. Stalnih i nepromjenljivih karaktera uopće nema. Lakše nam je sastaviti mišljenje o čovjeku, kojega smo vidjeli dva-tri puta i slabo ga poznajemo, nego o čovjeku, kojega sretamo svaki dan. Tako dolazi Tolstoj do poznate tvrdnje u LII. glavi romana *Uskrsnuće*: »Jedno od najproširenijih sujevjerja jest ono, prema kojem svaki čovjek ima vlastite stalne osobine, prema kojem postoje dobre i zle, pametne i glupe i t. d. ličnosti. Ali ljudi nisu takvi. Može se kod čovjeka najviše reći, da češće biva dobar nego zao, češće pametan nego glup. Ne će biti istina, kad bismo rekli o jednom čovjeku, da je uvijek dobar, a o drugome, da je uvijek zao ili glup. Ljudi su kao rijeke. U svih je jedna i ista voda, ali rijeka može biti sad uska, sad brza, sad široka i tiha, sad čista i hladna, a sad mutna i topla. To je isto i sa ljudima. Svaki čovjek nosi u sebi zametke svih svojstava i često nije sam sebi sličan, iako ostaje uvijek jedan i isti.«

Istina, sedamdesetih-devedesetih godina skandinavski modernisti dobili su opće priznanje. Neko vrijeme Ibsen nije bio ništa manje znamenit nego Tolstoj. No moda je brzo prošla, a Tolstoj je ostao neosporno prvak svjetske književnosti. Njegovom utjecaju nisu se mogli oduprijeti ni simbolisti. Čak se i Maeterlinck pozivao na autoritet *Vlasti tame* radeći na novom stilu kazališne režije.³

Nasljednim klasikom svjetskoga psihološkog romana postao je Dostojevski. U inozemstvu ga smatraju u prvom redu prorokom, koji nagovještava propast stare kulture. Tako Gilbert Phelps tumači anglo-američku sklonost prema Dostojevskom upravo takvim dekadentnim raspoloženjima, iako ne taji utjecaj *Zločina i kazne* na *Američku tragediju* Th. Dreisera (1925.). Američki je roman nesumnjivo nastao na osnovi ličnih zapažanja piščevih, ali njegov odnos prema problemu zločina i siromaštva svakako izvire od Dostojevskoga.⁷ Sovjetsko istraživanje mnogo je uradilo posljednjih godina na otkrivanju historijskih osnova svjetskoga nazora Dostojevskoga. Mi možemo i ne usvojiti slavenofilske poteze socijalnih traženja Tolstoja i Dostojevskoga. Ali njihovi protesti protiv zastarjele prošlosti i poziv na preporod privlače do današnjih vremena, iako mi drukčije predstavljamo novi život.

Saltikov-Ščedrin toliko je povezoao umjetničku književnost sa socijalno-političkim zahtjevima tadašnje Rusije, da predstavlja naročito težak zadatak za prevodioca. Unatoč tome žestoka kritika i zrelost filozofske misli osigurali su mu svjetsko priznanje. Njegova je satira s pravom zauzela svoje mjesto u okviru općega evropskog razvitka od Swifta i Rabelaisa do Thackeraya i Dickensa.⁸

Napokon, Čehov je, slično kao i Tolstoj, nastupio kao nagovještavalac buduće revolucije. Pogled Čehova neosporno je upravljen u budućnost, iako on tu budućnost nejasno osjeća. Moskovski posjetnici Hudožestvenog teatra u najdubljoj tišini, uzbuđeni, zadržavajući suze, po prvi put su slušali god. 1899. riječi utjehe i ljubavi iz usta ružne, bez ikakve nade zaljubljene Sonje: »Mi ćemo se odmoriti! Čut ćemo anđele, vidjet ćemo nebesa u dijamantima. Vidjet ćemo, kako je sve zlo na zemlji, sve naše patnje utonut će u milosrđu, koje će napuniti sav svijet. I naš će život postati tih, nježan, sladak kao milovanje. Ja vjerujem, vjerujem... Mi ćemo se odmoriti!«

Trešnjov vrt napisan je god. 1903. i čini već prijelaz u novo doba. Zbog toga se u njemu neizbježno odrazila neka razdvojenost. Stara, vlastelinska i intelektualna, odviše brbljava i nepraktična Rusija odlazila je u prošlost. Čehov ju je kategorički osudio. Ali Lopahin i Trofimov nisu podesni za davanje historijskih osuda. Lopahin je napola kulak, a napola tipični Čehovljev junak, koji čak nije znao očitovati ljubav Varji. Trofimov je smiješan i dosadan vječni student. Piščeva stidljiva ljubav i tajna simpatija opravdavaju Ranjevsku i Gajeva kao predstavnike preživjelog vijeka. Srce Čehova je uz njih, iako njegov razum ostaje kod svoga zahtjeva »treba raditi, treba početi s novim životom!« Ista neprirodnost bila je već u drami *Tri sestre* (1901.). Irina se sprema da postane žena čovjeka, kojega ne voli, da s njime radi na dosadnoj ciglani. Ali teško je povjerovati u njezinu ushićenost. Iako pisac vjeruje u budućnost (»nakon 200—300 godina život će biti prekrasan!«), to nas samo razočarava s obzirom na junake, koji su već upropastili svoj život.⁹

Svjetsko značenje Čehova jest u tome, što je on iscrpio stvaralačke mogućnosti dotadašnje književne umjetnosti. Čehov je »završio s realizmom«, — kaže Gorki. On zahtijeva od pisca slikanje buduće »treće stvarnosti«, koja nema ništa zajedničko ni sa sahranjenom prošlošću, ni sa mesnosno zagušljivom sadašnjošću. Znameniti dnevnikari Katherine Mansfield pružaju najbolji dokaz, da se Čehov priključio »vječnim pratiocima« evropske kulturne savjesti (kako veli Merežkovski). W. Sommerset Maugham priznaje sada Čehovu prvo mjesto među svjetskim autoritetima: »Oduševljavati se za Čehova znači imati dobar ukus.«¹⁰

⁸ J. Elsberg, »Ščedrin i mirovaja literatura«, *Literaturnoe nasledstvo* 13-14 (1934), str. 210.

⁹ B. Zajcev, *Čehov, Literaturnaja biografija*, New York, 1954, str. 187, 220, 238.

¹⁰ I. A. Bunin, *O Čehove*, New York, 1955, str. 378.

Historijska zasluga Čehova je bila i u tome, što je uzgajao ritam rečenice. On ga je dugo i strpljivo dotjerivao u godinama pada ruske književne umjetnosti. Veoma komplcirane i lične, kod raznih pisaca, zvučne boje ruske proze mnogo su različitije nego u stihu, a još nisu proučene. Andrej Beli u knjizi *O simbolizmu* obradio je samo pjesničke ritme.¹¹ Čehov je zahtijevao: »Rečenicu treba dotjerivati. U tome leži sva umjetnost. Suvišno treba izbacivati. Ne smijemo se služiti kancelarijskim izrazima. Moramo se brinuti za muzikalnost.« Čehovljevi savjeti nisu zastarjeli do danas.

Ruska je književnost postala ne samo uzorom umjetničkog stvaralaštva, već je i postavila svjetskoj javnosti vječna socijalna i moralna pitanja. Već je Melchior de Vogué u djelu *Le roman russe* god. 1888. po prvi put istakao, kako »ruski pisci sunarodnjacima ne pružaju samo zabavu i raskoš, kao što je kod nas, već kruh svagdašnji.« Ruska je literatura uvijek bila dublja od svoga realizma zbog humanizma. Ona nije slikala život onakav, kakav jest, već kakav mora biti. U Dostojevskoga, pa čak i u Čehova, na oko uzorni likovi postali su zločinci, a od kažnjenika i umobolnih naprotiv — sveci. Stephan Zweig piše o moralnom idealu ruskih klasika: »Za Dickensove junake vrhunac svih želja jest dražesna kućica usred vrta i vesela dječica. Za Balzacove junake — zamak, titula para i milijunsko imanje. Ali komu je od likova Dostojevskoga, Tolstoja, Turgenjeva sve to potrebno? — Nikome. Oni teže dalje i ne zaustavljaju se na ličnoj sreći. Sve varljive vrednote, titule, oblast, novac, nemaju za njih nikakve vrijednosti.«¹² Gorki je kao osnivač novoga socijalističkog realizma na istu rusku tradiciju nadovezao općečovječansko tumačenje marksizma u lijepoj književnosti. Gorki tvrdi, da sovjetska junačka romantika treba da »unese u duhovni život naše zemlje nešto samobitno i duboko, nešto, što je važno za sve ljude podjednako.«

Počevši od sredine XIX. stoljeća utjecaj ruske literature osobito se osjećao kod bratskih slavenskih naroda. Svetozar Marković propovijedao je sav život pogleda Dobroljubova i Černiševskoga. Karavelov je napisao pripovijetku na srpskom jeziku *Da li je kriva ona?*, u kojoj se odražava utjecaj romana *Što da se radi?* Černiševskoga. Stritar je dobro poznao Hercenov *Kolokol*. Valjda je zbog toga Stritarov bečki časopis i dobio ime *Zvono*, kad je god. 1870. počeo preporod slovenske književnosti.¹² Tamo se, počevši od god. 1898., odvija također i saradnja prvih slovenskih modernista sa hrvatskima, koji su ih otprije pretekli. Cankar i Župančič štampaju se u bečkoj *Mladosti* (1898.) i u zagrebačkom *Životu* (1900.—1901.) zajedno s Begovićem, Domjanićem, Matošem, Nazorom, Vojnovićem. Omiljeli pisci slovenskih modernista već su u gimnazijskim godinama bili, osim Prešerna

¹¹ A. Belyj, *Simvolizm. Knjiga statej*, Moskva 1910; *Ritm kak dialektika*, Moskva 1929. — K. Taranovski, *Ruski dvodelni ritmovi*, Beograd 1953.

¹² M. Boršnik, *Fran Celestin*, Ljubljana 1951, str. 88, 304. — A. Slodnjak, *Zgodovina slovenskega slovstva. Realizem I: 1848—1876*, Ljubljana 1959, str. 336.

i Heinea, Puškin, Ljermontov, Koljcov, Ševčenko, Mickiewicz. Mladi Cankar »do delirija se oduševljavao za Gogolja, Tolstoja i Dostojevskoga«. ¹³

*

Pobjeda sovjetskih naroda nad Hitlerom ponovno je obratila na sovjetsku književnost svjetsku pažnju, kako je to bilo prije sto i tri-deset godina u doba Napoleonova poraza. Borci Domovinskog rata učili su se od domaćih pisaca heroizmu, koji je prevladao najteža iskušenja. Branioci Moskve pjevali su i prešampavali u vojnim listovima *Borodino* od Ljermontova. Pisac N. Tihonov priča, da je knjiga N. Ostrovskoga *Kako se kalio čelik* postizala u armiji za vrijeme odlučnih bitaka »značaj nekakva evanđelja«. Šolohov, tihi pisac *Tihoga Dona*, koji je nedavno pratio Hruščova na putu po Americi, bio je priman u New Yorku uz najburnije ovacije. Amerikanci ili su čitali ili su barem vidjeli u filmu njegov roman. *Tihi Don* oživio je epsko brujanje klasične ruske proze. Tolstojevska historijska pove-zanost lične i opće ljudske sudbine nastupa kod Šolohova zajedno s Gogoljevim lirskim osjećajem prirode: »Domovinska stepo! Donska stepo, poplavljena kozačkom nezaboravnom krvlju!«

N. Preobraženskij: DIE WELTBEBEUTUNG DER RUSSISCHEN LITERATUR:

Zusammenfassung

In Dalmazien kreuzten sich viele internationale Einflüsse und das Land bewahrt alte Spuren der auswärtigen slavischen Beziehungen. Der Festungsturm Bablja kula oder Torre del Buovo d' Antona aus dem XIII. Jahrhundert in der Stadt Zadar bleibt ein Beweis der Wanderungen jenes internationalen Romans über Königsohn Buovo, welcher anscheinend schon Ende des XVI. Jahrhunderts zum russischen Volksmärchen wurde. Erst die russische Literatur im Zeitalter der Aufklärung zog ausländische Ansichten der veralteten mittelalterlichen Weltanschauung vor. Die anwachsende Bedeutung, welche Russland in den Jahren Napoleonscher Kriege zukam, hat zuerst Europas Aufmerksamkeit auf die russische Literatur gelenkt. Es liegt an der Hand, dass auch der jetzige Welterfolg der Sowjetliteratur nach dem Siege über Hitler eine historische Parallele hiezu darstellt.

Schon die ersten Gestalten des russischen psychologischen Romans (Onje-gin, Pečorin) überschatteten dank ihrer Vielseitigkeit den engeren und persön-licheren Einfluss Byrons. Die Klassiker des russischen Romans lernten natürlich bei den westlichen Autoritäten. Aber sogar Stendhals Held Julien Sorel (im Romane *Le Rouge et le Noir*) sieht trotz seiner Begabtheit und brennendem:

¹³ J. Mahnič, »Evropska moderna«, *Nova obzorja* V (1952), str. 25 i d.

Klassenhass keinen Ausweg aus der Sackgasse damaliger Sozialverfassung. Dagegen weist schon Belinski auf, dass Pečorin »für neue Gefühle und Gedanken gereift ist. Die Wirklichkeit bildet den Kern und die Art von diesem Neuen«.

Bereits Puškin, Gogolj und Lermontov bewiesen, dass das russische Schaffen der damals leitenden französischen Prosa nicht nachsteht (Georg Brandes). Bald danach haben Turgenjev, Tolstoj, später Čechov in England und Amerika jenen ersten Platz eingenommen, der bisher Flaubert, Maupassant und Dickens gehörte. Turgenjev, der fast immer im Auslande lebte, hat den Hauptverdienst für die internationale Anerkennung der russischen Literatur. Er betonte schon auf dem Pariser Schriftstellerkongress im Jahre 1878: »Vor 100 Jahren waren wir eure Schüler. Nun habt ihr uns als gleichberechtigte Kameraden anerkannt.«

Die russische Literatur zog immer nicht nur dank ihrer Kunst, sondern auch ihrer allmenschlichen Psychologie an. Das anerkennen alle leitenden Forscher von Melchior de Vogüé (*Le Roman russe*, 1868) und bis zum Gilbert Phelps (*The Russian Novel in English Fiction*, 1956). Die heroische Romantik der Sowjetschriftsteller (von Maxim Gorki als Gründer des sozialistischen Realismus angefangen) setzt diesbezüglich die hohe Überlieferung ihrer Vorgänger fort.